

DIAGNOZA SPOŁECZNA DZIELNICY ZATORZE

Raport z badań przeprowadzonych w ramach projektu *Olsztyńskie Zatorze też może. Pilotaż oddolnego zarządzania dzielnicą*

Pracownia Strategii i Projektów Społecznych

Izabela Jurzyńska

Projekt realizowany z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Metodologia i przebieg badania.....	6
2. Wybrane uwarunkowania dzielnicy Zatorze	7
2.1. Uwarunkowania przestrzenne	7
2.2. Uwarunkowania historyczne.....	8
2.3. Uwarunkowania przyrodnicze.....	9
2.4. Uwarunkowania społeczne	10
3. Kontekst strategiczny i programowy.....	16
4. Kontekst projektowy	20
5. Wyniki badania ankietowego	23
5.1. Charakterystyka respondentów	23
5.2. Subiektywna ocena jakości życia na Zatorzu.....	24
5.3. Potrzeby i problemy społeczne	26
5.4. Aktywność społeczna i obywatelska	29
Wnioski i rekomendacje	31

Wprowadzenie

Niniejszy dokument przedstawia wyniki badań społecznych przeprowadzonych w projekcie „Olsztyńskie Zatorze też może. Pilotaż oddolnego zarządzania dzielnicą”, realizowanym przez Fundację Warsztat Zmiany w partnerstwie z Miastem Olsztyn z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

Zrozumienie procesu, który stanowił podstawę opracowania raportu, wymaga wyjścia od podstawowych pojęć – w tym przypadku są to pojęcia problemów i potrzeb społecznych oraz diagnozy społecznej. Problemy społeczne to jeden z aspektów funkcjonowania społeczeństwa – wpływają na jakość i warunki życia, poczucie bezpieczeństwa oraz perspektywy rozwoju zarówno całych społeczności, jak i rodzin oraz pojedynczych osób. Potocznie rozumiane są jako negatywne zjawiska, czynniki niepożądane przez większość społeczności czy trudne sytuacje, które wymagają rozwiązania. W literaturze definiuje się je jako „ogólne wzory zachowania ludzkiego lub warunków społecznych, które są postrzegane jako zagrożenia dla społeczeństwa przez znaczącą liczbę ludności, przez silne grupy, bądź przez charyzmatyczne jednostki oraz które mogą być rozwiązane czy też którym można jakoś zaradzić”¹. O problemie społecznym mówimy wtedy, kiedy dotyczy wielu osób w społeczności, ma charakter powtarzający się, a nie jednorazowy, jest postrzegany i odczuwany przez członków danej społeczności jako istotna dolegliwość w życiu zbiorowym, domaga się rozwiązania oraz można mu zaradzić poprzez zbiorowe działanie².

Kluczową kategorią lokalnej polityki społecznej stają się obecnie potrzeby społeczne, stanowiące podstawę do planowania i realizowania lokalnych strategii oraz programów usług społecznych. W istocie nie jest to podejście nowe, ponieważ już w pierwotnym tekście ustawy z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej słowo „potrzeby” pojawiało się wielokrotnie, w tym m.in. w art. 15 pkt 5 i 6, które wskazywały, że pomoc społeczna polega w szczególności na realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, a także na rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Fundamentalne znaczenie potrzeb społecznych było również ujmowane w definiowaniu „polityki społecznej”. Według jednej z takich definicji, zakres polityki społecznej dotyczy „potrzeb związanych ze sferą bytu, sferą pozamaterialną i sferą psychospołeczną. Celem zaś tej dyscypliny jest kreowanie postępu społecznego, mierzonego poprawą poziomu i jakości życia ludności”³. Podobnie w tej tematyce wypowiada się na przykład Ryszard Szarfenberg,

¹ K. Frysztacki, *Socjologia problemów społecznych*, Warszawa 2009, s. 20.

² J. Kwaśniewski, *Rola diagnozy w rozwiązywaniu problemów społecznych*, Warszawa 2006, s. 7.

³ *Polityka społeczna. Rozważania o teorii i praktyce*, P. Grzywna, J. Lustig, M. Mitrega, N. Stępień-Lampa, B. Zasępa, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 12.

podkreślając istotność pojęcia „potrzeb” dla rozumienia celów polityki społecznej, w której dobra publiczne i dobrobyt obywateli odgrywają pierwszoplanową rolę⁴.

Potrzeby człowieka mogą być w różny sposób klasyfikowane. Najbardziej bodaj znany podział przedstawił amerykański psycholog Abraham Maslow, który korzystając ze schematu piramidy uszeregował potrzeby człowieka według określonych kryteriów. Według Maslowa, istnieje pięć rodzajów potrzeb (fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności i miłości, uznania oraz samorealizacji), spośród których każda ma swoją hierarchię. Realizacja potrzeby z każdego kolejnego poziomu hierarchii (piętra piramidy) jest możliwa dopiero po zaspokojeniu potrzeb z poziomu niższego⁵.

Z kolei przywołany wcześniej R. Szarfenberg definiuje potrzeby społeczne jako „coś co niezbędne, aby odbiorcy lepiej funkcjonowali, więcej osiągnęli w życiu”, a także „niezbędne, aby ludzie żyli dłużej oraz aby żyli życiem jak najwyższej jakości”⁶. Z tego względu, potrzeby dzieli na te, które dotyczą długości życia i te, które dotyczą jakości życia. Działania podejmowane przez służby społeczne mogą być ukierunkowane na podnoszenie tylko jakości życia albo tylko długości życia mieszkańców, jednak najczęściej będą dotyczyły obu tych sfer jednocześnie. R. Szarfenberg nakłada na to model uwarunkowań osiągnięć życiowych, aby zwrócić uwagę, że potrzeby mogą być traktowane również jako niezbędne zasoby i możliwości. Należy zatem wnioskować, że strategie i programy realizowane przez służby społeczne powinny dążyć do zwiększania zasobów osobistych i otoczenia, minimalizowania barier w dostępie do dóbr społecznych (likwidacja stereotypów, różnych przejawów przemocy i dyskryminacji), a także do zmniejszania nierówności osiągnięć życiowych.

Podstawą każdego działania służącego rozwiązywaniu problemów oraz lepszemu zaspokajaniu potrzeb ludzi jest diagnoza społeczna, czyli rozpoznanie i opis problemów społecznych. Zawsze odnosi się ona, bezpośrednio lub pośrednio, do stanu zaspokajania potrzeb społecznych i dotyczy zjawisk, które powodują, że potrzeby nie mogą być zaspokajane. Dostarcza wiedzy, która pozwala z jednej strony zaplanować i zrealizować działania służące poprawie sytuacji, przy optymalnym i efektywnym wykorzystaniu posiadanych zasobów finansowanych, ludzkich, instytucjonalnych⁷.

W ramach *Diagnozy społecznej Dzielnicy Zatorze* badaniu poddano wybrane problemy i potrzeby społeczne, w szczególności takie, o których skali i zasięgu trudno jest wnioskować jedynie na podstawie danych zastanych. Natomiast z uwagi na to, że nie sposób objąć diagnozą wszystkich aspektów społecznego funkcjonowania części miasta, wybrano z nich kilka, wydających się najbardziej istotnymi w kontekście projektu. Szczególną uwagę w badaniach ankietowych poświęcono problemom i potrzebom związanym z funkcjonowaniem rodzin, osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz dzieci

⁴ R. Szarfenberg, Definicje, zakres i konteksty polityki społecznej, http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/dzk_ps.pdf

⁵ https://mfiles.pl/pl/index.php/Piramida_Maslowa

⁶ R. Szarfenberg, Ewaluacja w polityce społecznej. Kryteria ewaluacji – użyteczność, trwałość, trafność, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/ewalps>

⁷ T. Schimanek, *Diagnozowanie problemów społecznych*, Warszawa 2015, s. 2-3.

i młodzieży. Analiza dokumentów natomiast w większym stopniu odnosi się do kwestii horyzontalnych oraz wysuwających się na pierwszy plan w pilotażu zarządzania dzielnicą. Istotną okazała się również dostępność danych, które często nie są możliwe do pozyskania w podziale na osiedla czy dzielnicę bądź ich pozyskanie wymagałoby nieadekwatnego do wyniku nakładu kosztów i czasu. Kontekst badań stanowią założenia głównych dokumentów strategicznych i programowych Olsztyna, w tym w sposób pośredni lub bezpośredni odnoszących się do dzielnicy.

Niniejszy dokument składa się z pięciu zasadniczych części. W pierwszej zaprezentowano metodologię i etapy przeprowadzonego badania. Druga część przedstawia główne uwarunkowania dzielnicy Zatorze, w tym przestrzenne, historyczne, przyrodnicze oraz społeczne. Część trzecia stanowi opis założeń wybranych dokumentów strategicznych i programowych Olsztyna, odnoszących się bezpośrednio i pośrednio do Zatorza. Czwarta część prezentuje wybrane działania realizowane w projekcie „Olsztyńskie Zatorze też może...”, których kontekst pozwolił scharakteryzować potrzeby społeczne w kontekście spraw i tematów istotnych dla mieszkańców. Część piąta przedstawia natomiast wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców dzielnicy. Zakończenie raportu stanowią wnioski i rekomendacje.

1. Metodologia i przebieg badania

Cel badania, którego wyniki prezentuje niniejszy raport, stanowiła diagnoza wybranych problemów i potrzeb społecznych olsztyńskiej dzielnicy Zatorze.

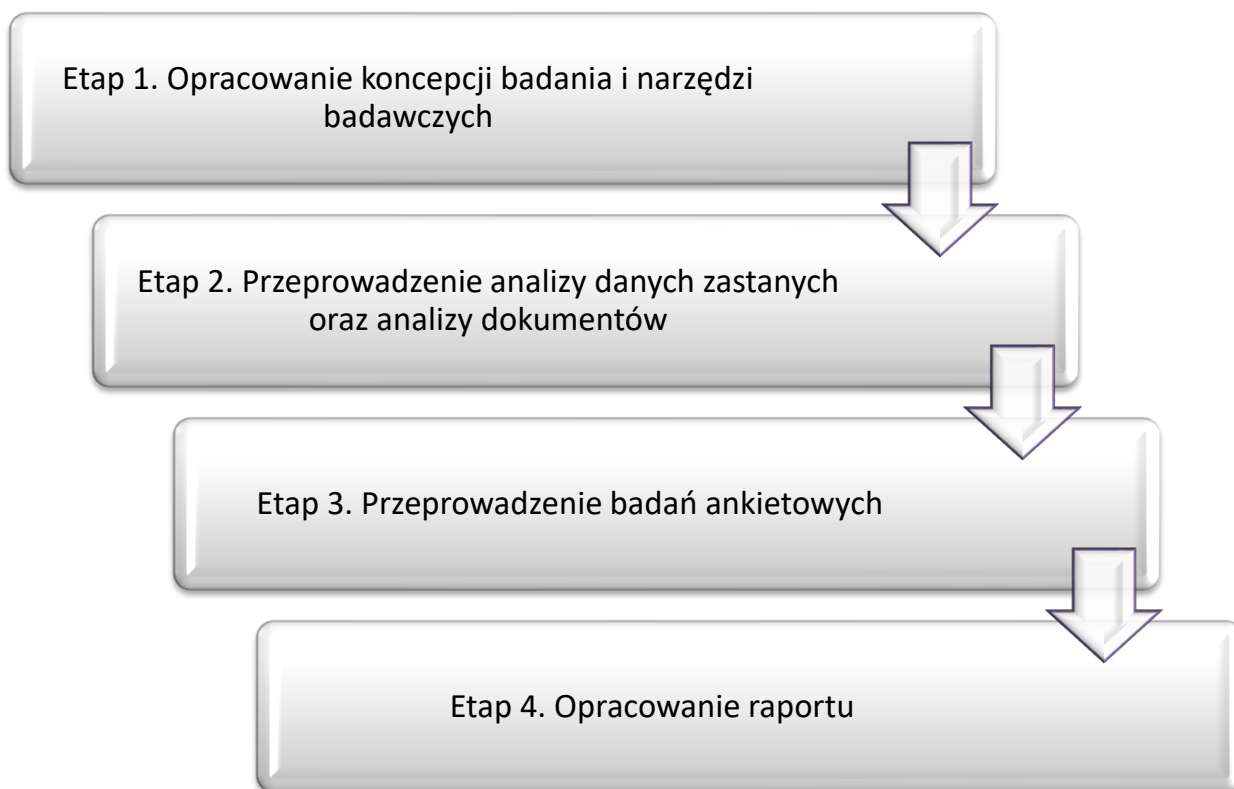
Postawiono następujące pytania badawcze:

- 1) Jak mieszkańcy oceniają jakość życia na Zatorzu?
- 2) Jakie są główne problemy i potrzeby społeczne Zatorza?
- 3) Jakie tematy i sprawy są ważne dla mieszkańców Zatorza?

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą kilku, wzajemnie uzupełniających się, metod badawczych, tj. analiza danych zastanych, analiza dokumentów oraz badanie ankietowe.

Analiza danych zastanych (desk research) obejmowała analizę, weryfikację i kompilację danych i informacji pochodzących z ogólnodostępnych raportów, materiałów oraz baz. W ramach **analizy dokumentów** przeanalizowano zapisy kluczowych dokumentów strategicznych oraz programowych miasta pod kątem problemów i potrzeb mieszkańców Zatorza, a także materiały wypracowane w ramach projektu. **Badanie ankietowe** zostało przeprowadzone za pomocą kwestionariusza do samodzielnego wypełnienia oraz ankiety on-line, co pozwoliło dotrzeć do zróżnicowanej grupy respondentów. Kwestionariusz składał się z 13 pytań, w tym 4 o charakterze metryczkowym. Część z nich miała charakter złożony i obejmowała swoim zakresem więcej niż jedno zagadnienie.

Rysunek 1. Etapy badania

Źródło: opracowanie własne.

2. Wybrane uwarunkowania dzielnicy Zatorze

Diagnoza społeczna Dzielnicy Zatorze obejmuje wybrane aspekty funkcjonowania społeczności Zatorza, w szczególności ważne dla niej tematy oraz dotyczące jej problemy i potrzeby społeczne. Nie aspiruje natomiast do całościowego ujęcia wszystkich zagadnień mogących składać się na diagnozę społeczną ani do kompleksowej prezentacji dzielnicy. Uwagę poświęcono przede wszystkim uwarunkowaniom społecznym, ujętym w kontekście uwarunkowań historycznych, przestrzennych i przyrodniczych.

2.1. Uwarunkowania przestrzenne

Diagnoza odnosi się do obszaru obejmowanego działaniami Biura Dzielnicy Zatorze, powołanego w ramach projektu „Olsztyńskie Zatorze też może...”. Pod względem przestrzennym można przyjąć definicję wskazaną w *Programie Zatorze*⁸, określającą Zatorze jako „zurbanizowany, północny obszar Olsztyna, ograniczony od południa torami kolejowymi, od zachodu rzeką Łyną, od północy i północnego wschodu Lasem Miejskim”. Ma on powierzchnię ok. 4,2 km² i obejmuje m.in. Koszary Dragonów oraz Stadion Leśny. Na tak wyznaczony obszar składają się cztery Osiedla, tj. Zatorze, Zielona Górką, Podleśna i Wojska Polskiego, które na potrzeby raportu będą określane zbiorczo *dzielnica Zatorze*.

Rysunek 2. Olsztyn w podziale na osiedla

Źródło: Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023, s. 10.

⁸ Program przestrzennego rozwoju północnego obszaru Olsztyna – wersja do konsultacji społecznych (2022).

Serwis internetowy Urzędu Miasta w Olsztynie wskazuje na szczegółowy podział ulic pomiędzy osiedlami:

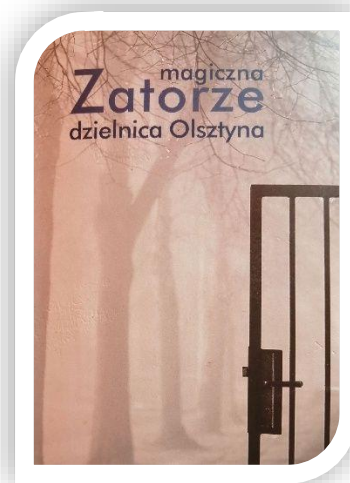
- **Osiedle Podleśna** – Edwarda Abramowskiego, Borowa, Bydgoska, Doktor Aliny Erdmanowej, Fryderyka Chopina, Cicha, Piotra Diernowa, Gdańska, Jagiellońska od nr 45 wwyż strona nieparzysta oraz od nr 48 wwyż strona parzysta, Mieczysława Karłowicza, Katowicka, Kieźliny nr 51, Malborska, Stanisława Moniuszki, Ignacego Paderewskiego, Poprzeczna, Macieja Rataja od nr 15 wwyż strona nieparzysta oraz od nr 50 strona parzysta, Władysława Reymonta, Hanki Sawickiej, Juliusza Słowackiego, Aleja Sybiraków, Karola Szymanowskiego, Tczewska, Toruńska, Turystyczna, Wadąska, Wiosenna nr 1, 1a i 2, Aleja Wojska Polskiego nr 33a, 90, 92 A – 92 I, 84, Wrzosowa, Ludwika Zamenhofs oraz Marii Zientary- Malewskiej od nr 11 do nr 49 strona nieparzysta oraz od nr 10 do nr 18A strona parzysta;
- **Osiedle Wojska Polskiego** – Artyleryjska nr 4, 6, 8, 10, 12, 14, 45, Jana Baczewskiego, Jarosława Dąbrowskiego, Elektrownia Łyna, Juliana Fałata, Gietkowska, Jagiellońska od nr 1 do nr 15 strona nieparzysta oraz od nr 2 do nr 6 strona parzysta, Jana Kasprowicza, Józefa Ignacego Kraszewskiego od nr 4 wwyż, Antoniego Małeckiego od nr 8 do nr 10 strona parzysta i od nr 5 do nr 9A strona nieparzysta, Nad Jarem, Oficerska, Stefana Okrzei od nr 24 do nr 28, Parkowa, Bolesława Prusa, Aleksandra Puszkina od nr 1 do nr 9 strona nieparzysta, Radiowa, Macieja Rataja od nr 1 do nr 3 strona nieparzysta oraz od nr 2 do nr 10 strona parzysta, Sportowa, Aleja Wojska Polskiego bez nr 33 a, 84, 90, 92 A – 92 I, Stanisława Wyspiańskiego, Zamknięta, Stefana Żeromskiego od nr 1 do nr 5 oraz od nr 37 wwyż;
- **Osiedle Zatorze** – Jagiellońska od nr 8 do nr 46 strona parzysta oraz od nr 17 do nr 43 strona nieparzysta, Klasztorna, Kolejowa, Juliusza Kossaka, Józefa Ignacego Kraszewskiego do nr 2b włącznie, Bolesława Limanowskiego, Antoniego Małeckiego od nr 2 do 6 b strona parzysta oraz nr 1 i 3 nieparzyste, Mieczysława Niedziałkowskiego, Stefana Okrzei od nr 1 do nr 23a, Plac Powstańców Warszawy, Aleksandra Puszkina od nr 2 wwyż strona parzysta oraz od nr 11 wwyż strona nieparzysta, Henryka Sienkiewicza, Andrzeja Struga, Marii Zientary Malewskiej od nr 1 do nr 9 A strona nieparzysta oraz od nr 2 do nr 8 strona parzysta, Stefana Żeromskiego od nr 5 a do nr 36;
- **Osiedle Zielona Górka** – Agrestowa, Czereśniowa, Jesienna, Jeżynowa, Letnia, Malinowa, Morelowa, Morwowa, Porzeczkowa, Tracka, Wiosenna od nr 6 wwyż strona parzysta oraz od nr 9 wwyż strona nieparzysta, Wiśniowa, Marii Zientary-Malewskiej od nr 51 do końca miasta strona nieparzysta i od nr 38 strona parzysta, Zimowa.

2.2. Uwarunkowania historyczne

Historii dzielnicy Zatorze, a także aspektem związanym z jej urbanistyką oraz wartościami zabytkowymi poświęcona jest monografia *Zatorze – magiczna dzielnica Olsztyna*, wydana w 2016 roku przez Stowarzyszenie „Nasze Jakubowo”. W publikacji tej można znaleźć wiele

ciekawych informacji, spośród których kilka zostało tu przytoczonych, natomiast aby dowiedzieć się więcej na ten temat trzeba sięgnąć do źródła.

Początki Zatorza sięgają końca XIX wieku, kiedy w Olsztynie powstała linia kolejowa, która z czasem stała się odcinkiem międzynarodowego szlaku z Paryża do Petersburga. Dworzec kolejowy został zlokalizowany z dala od starego miasta, będącego dotychczasowym centrum Olsztyna i z czasem okazało się, że przestrzeń pomiędzy tymi dwoma punktami dała początek nowoczesnemu śródmieściu. Granicę zmian stanowiła linia kolejowa, która ograniczyła rozprzestrzenianie się na północ nowoczesnej zabudowy miejskiej. Początkowo północ Olsztyna była więc terenem rolniczym, a powstające tu zakłady zajmowały się głównie pozyskiwaniem piasku, żwiru i gliny. Drugą granicą Zatorza stał się Las Miejski.

Dzięki linii kolejowej, położeniu w bliskości centrum miasta, a jednocześnie w pewnym odosobnieniu, Zatorze stało się atrakcyjne dla wojska. Wśród pierwszych wybudowanych tu obiektów wojskowych znalazły się Koszary Dragonów oddane do użytku w 1886 roku. Powstały tu również zespoły koszar prywatnych, przy szosie wartenburskiej wzniesione przez Floriana Materna oraz przy szosie dobromiejskiej przez Andreama Funka. Rozwój przestrzenny dzielnicy zintensyfikowała polityka mieszkaniowa zarządu niemieckich kolei, który podjął decyzję o budowie osiedla mieszkaniowego dla pracowników. W krajobrazie dzielnicy zaczynały powstawać nowe drogi oraz wysokie kamienice wzdłuż ulic. Istotnym etapem w rozwoju dzielnicy był okres międzywojenny. Zabudowa, która powstała w latach 20. i 30. XX w. do dziś charakteryzuje odrębność urbanistyczną dzielnicy⁹.

2.3. Uwarunkowania przyrodnicze

Ważnym elementem dzielnicy Zatorze są tereny zielone. Występują tu przede wszystkim naturalne obszary leśne, a także publiczna i prywatna zieleń miejska. Pierwszym nie tylko na Zatorzu, ale również w Olsztynie, obszarem zieleni o charakterze publicznym był Las Miejski, zwany również Lasem Dywickim. Prace w kierunku nadania obszarom leśnym charakteru parkowego rozpoczęto w latach 1884-1886. Urządzono tu promenadę obsadzoną lipami i klonami, usytuowano strzelnicę, tor saneczkowy oraz stadion leśny, a także wzniesienia widokowe. Kompleks leśny nadal ma wysoką rangę przyrodniczą, ekologiczną i krajobrazową. Charakteryzuje go mieszany drzewostan, na który składają się sosny zwyczajne, świerki pospolite, lipy drobnolistne, buki, klony zwyczajne¹⁰.

Las Miejski powiązany jest z parkiem miejskim Jakubowo, który powstał w 1862 roku jako teren o charakterze leśnym. Do dziś z jego pierwotnych elementów zachowały się m.in. dwa stawy, dwie fontanny, podium, ślady tarasów oraz dom mieszkalny. Złożony układ zieleni

⁹ Zatorze – magiczna dzielnica Olsztyna. Stowarzyszenie „Nasze Jakubowo”, Olsztyn 2016, s. 9-11.

¹⁰ Tamże, s. 133.

tworzony przez Las Miejski, Park Jakubowo, dawny cmentarz ewangelicki oraz osiedle przy ulicy Radiowej jest wyrazem koncepcji miasta ogrodu, według której znaczna część Zatorza była tworzona w pierwszej połowie XX wieku. Widoczna jest ona również w obsadzeniu alejowym ulicy Moniuszki i ulicy Reymonta, a także ulicy Kossaka oraz Limanowskiego. Zieleń powstała przy budynkach użyteczności publicznej, tj. szkołach, urzędach, kościołach, koszarach oraz przy zakładach pracy. W 1907 roku założono park przy sanatorium na ul. Jagiellońskiej¹¹.

Na terenie dzielnicy Zatorza realizowane są obecnie przedsięwzięcia służące przeciwdziałaniu zmianom klimatu. Jednym z nich są ogrody deszczowe, czyli kompozycje roślinne zaprojektowane w taki sposób, aby oczyszczały i zatrzymywały wodę opadową w krajobrazie. Takie ogrody powstały w ramach programu „Podwórka z Natury” – do końca 2020 roku były to cztery obiekty w mieście, z których 3 zlokalizowane zostały na Zatorzu, tj. ogród deszczowy w folii w „Zaułku Optymistów” u zbiegu ulic Puszkina i Żeromskiego, ogród deszczowy „suchy” na „Naszym Podwórku” u zbiegu ulic Żeromskiego i Sienkiewicza oraz ogród spowalniający spływ wody opadowej na podwórku przy ul. Sienkiewicza i Kolejowej¹². Latem 2022 roku z inicjatywy Fundacji Warsztat Zmiany „na tyłach” Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie przy ul. Parkowej utworzony został Ekologiczny Ogród Społeczny¹³.

2.4. Uwarunkowania społeczne

Na uwarunkowania społeczne składa się szereg zagadnień, w tym zjawisk i procesów, które są charakterystyczne nie tylko dla dzielnicy czy miasta, ale także dla województwa, kraju czy Europy. W związku z tym, nawet jeśli dane na poziomie dzielnicy nie są dostępne, to można wnioskować, że jej mieszkańcy również danemu procesowi podlegają.

Liczba mieszkańców Olsztyna w ostatnich dziesięciu latach systematycznie maleje. W świetle danych GUS, w 2021 roku na obszarze miasta zamieszkiwały 169 793 osoby, czyli o 4 848 osób (o 2,8%) mniej niż w 2012 roku. W porównaniu do 2020 roku liczba ta spadła o 1 456 osób, tj. o 0,9%. Na zmniejszanie się liczby ludności miasta zasadniczy wpływ mają dwa czynniki, tj. przyrost naturalny oraz migracje. W latach 2012-2019 przyrost naturalny przyjmował w Olsztynie wartości dodatnie w przedziale od 48 do 393, co oznacza, że o tyle więcej osób się urodziło niż zmarło. W latach 2020-2021 przyrost naturalny był już ujemny, przyjmując wartości -230 oraz -686, na co wpływ mogła mieć m.in. epidemia Covid-19 i zwiększona liczba zgonów, przy jednocześnie malejącej liczbie urodzeń.

Drugim czynnikiem są migracje ludności. W całym analizowanym okresie saldo migracji tylko dwukrotnie przyjęło wartości dodatnie, natomiast zasadniczo kształtowało się na poziomie ujemnym w przedziale od -36 do -415, co oznacza, że więcej osób wyjeżdżało z Olsztyna niż się tu meldowało. Znaczenie ma tu suburbanizacja, czyli rozwój strefy podmiejskiej i migracje

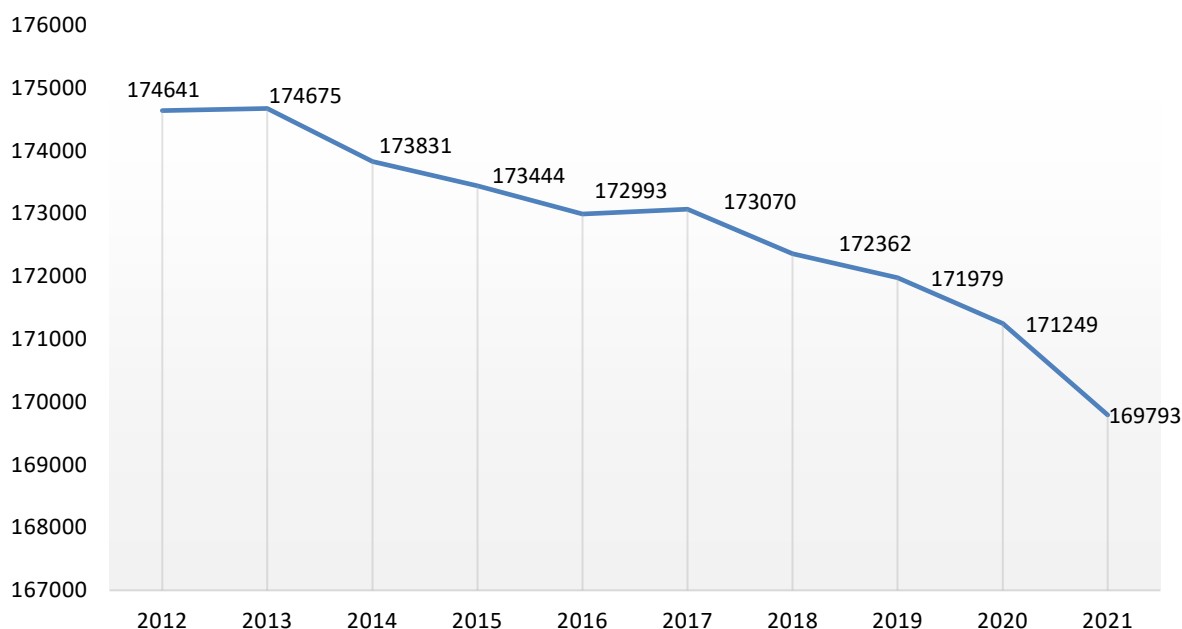
¹¹ Tamże, s. 138-140.

¹² <https://olsztyn.eu/gospodarka/rewitalizacja/ogrody-deszczowe.html>

¹³ <https://fwz.org.pl/otwieramy-ogrod-spoeczny-w-olsztynie/>

mieszkańców do sąsiednich gmin, w których osiedlają się, nierzadko nadal pracując i ucząc się w Olsztynie. Można wnioskować, że tendencja ta dotyczy również Zatorza, aczkolwiek realizowane inwestycje w budownictwie mieszkaniowym mogą sprzyjać napływowi nowych mieszkańców.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Olsztyna w latach 2012-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

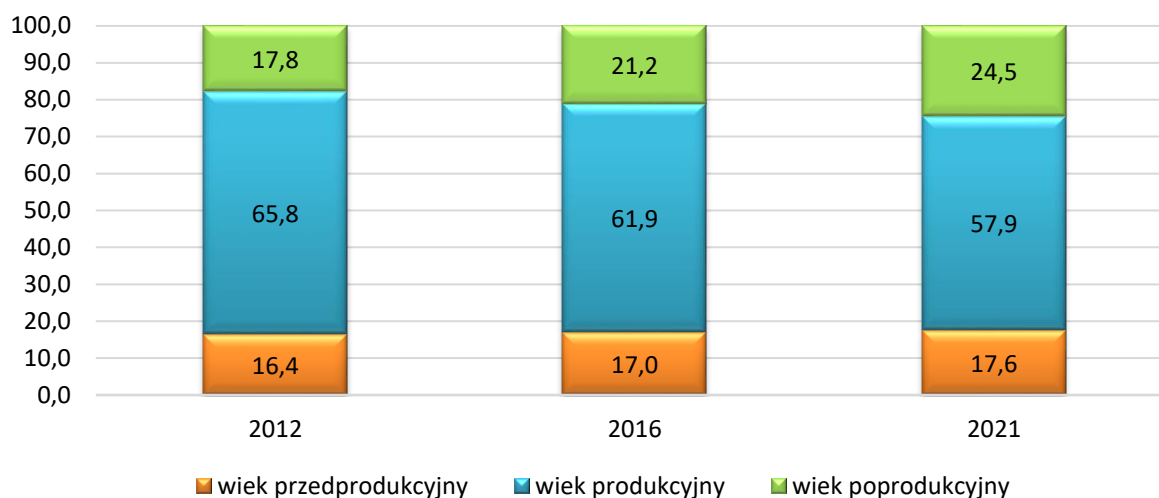
Istotnym aspektem w kontekście zmian ludnościowych jest również postępujące zjawisko „starzenia się” społeczeństwa. Stanowi ono efekt wydłużania się czasu życia ludzkiego, któremu sprzyja poprawa dostępności do ochrony zdrowia, szeroko zakrojona profilaktyka zdrowotna oraz lepsza jakość życia i warunki bytowe, przy jednoczesnym spadku bądź niewielkich wartościach przyrostu naturalnego. Społeczeństwo Olsztyna podlega temu procesowi, podobnie jak ludność województwa warmińsko-mazurskiego, Polski oraz państw Europy Zachodniej. Świadczą o tym przede wszystkim dane dotyczące odsetka mieszkańców według funkcjonalnych grup wieku.

W latach 2012-2021 w Olsztynie można zaobserwować:

- zwiększanie się odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, a więc dzieci i młodzieży do 17 roku życia z poziomu 16,4% do 17,6%;
- spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) – z 65,8% do 57,9%;
- wzrost odsetka osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – z 17,8% do 24,5%.

Powyższe dane wskazują, że obecnie prawie co czwarty mieszkaniec Olsztyna jest w wieku emerytalnym, podczas gdy odsetek osób starszych w strukturze mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego kształtuje się na poziomie 21,6%, a w Polsce – 22,6%.

Wykres 2. Ludność Olsztyna według ekonomicznych grup wieku w latach 2012-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zjawisko „starzenia się” społeczeństwa potwierdzają wartości wskaźników obciążenia demograficznego ludności Olsztyna. W 2021 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w mieście przypadało 42,3 osób w wieku poprodukcyjnym i 72,7 osób w wieku nieprodukcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi wyniósł 32,1. W porównaniu do poprzednich lat wszystkie te wskaźniki systematycznie rosły, warto również nadmienić, że są obecnie wyższe niż ogólnie w województwie, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 roku przypadało 35,7 osób w wieku poprodukcyjnym i 65,7 osób w wieku nieprodukcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w regionie wyniósł 26,5. Dane te potwierdzają większe zaawansowanie starzenia się społeczeństwa Olsztyna niż ogólnie społeczeństwa regionu i pozwalają prognozować intensyfikację tego zjawiska. Można wnioskować, że dotyczy to również mieszkańców Zatorza.

Dane demograficzne Zatorza zawarte w diagnozie przeprowadzonej na potrzeby opracowania *Miejskiego Programu Rewitalizacji Olsztyna 2023* wskazują, że w 2015 roku dzielnicę zamieszkiwało 24 646 osób, w tym 24 038 było zameldowanych na stałe, a 608 na pobyt tymczasowy. Powierzchnia osiedla w 2011 roku wynosiła 21,85 km², co oznacza, że gęstość zaludnienia ukształtowała się na poziomie 1127,96 osób na km². Według tych danych w analizowanym okresie najliczniej zamieszkałym osiedlem było Osiedle Podleśna, na którym mieszkało 10 578 osób, natomiast najmniej mieszkańców liczyło Osiedle Zielona Górka – 1 013 osób. Osiedle Podleśna charakteryzuje się również największą powierzchnią (9,93 km²), podczas gdy najmniejszy obszar ma Osiedle Zatorze (0,45 km²).

Tabela 1. Terytorium i zaludnienie Dzielnicy Zatorze (2015)

Wyszczególnienie	Liczba mieszkańców zameldowanych na stałe	Liczba mieszkańców zameldowanych tymczasowo	Liczba mieszkańców ogółem	Powierzchnia osiedla w km ² (2011)	Gęstość zaludnienia
Podleśna	10354	224	10578	9,93	1065,26
Wojska Polskiego	6296	237	6533	5,03	1298,81
Zatorze	6393	129	6522	0,45	14493,33
Zielona Górka	995	18	1013	6,44	157,30
RAZEM	24038	608	24646	21,85	1127,96

Źródło: Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023, s. 9.

W przytoczonej diagnozie przeanalizowano również skalę dominujących problemów społecznych w świetle statystyk pomocy społecznej. W 2015 roku wskaźnik korzystania przez mieszkańców z pomocy społecznej z powodu bezrobocia był najwyższy na Osiedlu Zielona Górka, gdzie wynosił 132,7, a najniższy na Osiedlu Wojska Polskiego (1,4). W przypadku ubóstwa wskaźnik ten kształtował się na poziomie od 3,5 na Osiedlu Wojska Polskiego do 71,3 na Osiedlu Zielona Górka. Ponadto dla każdego osiedla określono sumę miejsc na listach pokazujących natężenie miejsc kryzysowych. W świetle uzyskanych wyników Osiedle Zatorze uzyskało sumę 40, Osiedle Wojska Polskiego – 60, Osiedle Podleśna – 77, a Osiedle Zielona Górka – 105. Dane te oznaczają, że najmniejsze natężenie cech kryzysowych występowało na Osiedlu Zatorze, a największe na Osiedlu Zielona Górka.

Tabela 2. Wybrane dane dotyczące osób korzystających z pomocy społecznej na Zatorzu (2015)

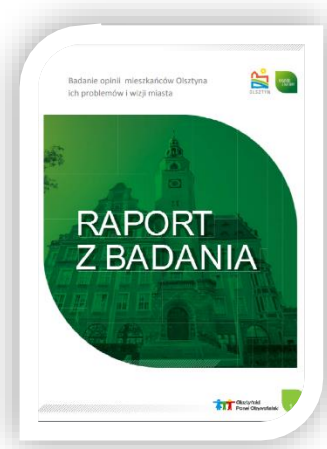
Wyszczególnienie	Korzystający z pomocy społecznej z powodu bezrobocia		Korzystający z pomocy społecznej z powodu ubóstwa	
	na 1000 mieszkańców	na km ²	na 1000 mieszkańców	na km ²
Podleśna	12,8	54,39	16,7	70,7
Wojska Polskiego	1,4	1,51	3,5	3,7
Zatorze	15,1	213,04	20,3	287
Zielona Górka	132,7	12,42	71,3	6,7

Źródło: Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023, s. 24.

W tym miejscu warto również odnieść się do ogólnych tendencji dotyczących korzystania przez społeczeństwo z pomocy społecznej. Otóż w ostatnich latach obserwowany jest systematyczny spadek liczby klientów pomocy społecznej, a co za tym idzie liczby świadczeniobiorców i udzielanych świadczeń. Jest to efekt z jednej strony usamodzielniania się podopiecznych i ich odchodzenia z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmiany dochodów podopiecznych wpływającej na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze

Rodzina 500+ przyznawane na każde dziecko, które spowodowało, iż część rodzin zrezygnowała ze wsparcia, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej. Nie bez znaczenia była też poprawa sytuacji na rynku pracy.

Interesujących informacji w sferze uwarunkowań społecznych dostarczają wyniki badania przeprowadzonego w ramach Olsztyńskiego Panelu Obywatelskiego na reprezentatywnej próbie 810 mieszkańców Olsztyna w lipcu 2016 roku. Spośród respondentów 7% to mieszkańcy Osiedla Podleśna, po 4% stanowili mieszkańcy Osiedla Wojska Polskiego i Osiedla Zatorze oraz 1% to mieszkańcy Osiedla Zielona Górka. Wśród głównych wniosków z badania są następujące:

- mieszkańcy Olsztyna w zdecydowanej większości lubią swoje miasto, są z nim związani oraz zadowoleni, że tu mieszkają;
- największym atutem i zaletą mieszkania w Olsztynie jest jego położenie oraz walory przyrodnicze;
- według zdecydowanej większości respondentów Olsztyn staje się miastem coraz bardziej atrakcyjnym dla turystów. Są tu coraz większe możliwości w zakresie uprawiania sportów i rekreacji;
- wielu mieszkańców nie widzi perspektyw i szans rozwoju dla siebie oraz swoich bliskich;
- ponad jedna czwarta mieszkańców deklaruje chęć migracji, w tym głównie do jednej z polskich aglomeracji lub za granicę;
- w opinii mieszkańców Olsztyn jest bezpiecznym miastem;
- seniorzy oraz osoby w wieku przedemerytalnym (50+) należą do grupy relatywnie najbardziej zadowolonych i częściej dostrzegających zachodzące zmiany na lepsze;
- tylko co trzeci badany olsztynianin wierzy, iż w kryzysowej sytuacji mógłby liczyć na pomoc miejskich placówek czy instytucji;
- dostępność i jakość służby zdrowia jest w opinii mieszkańców raczej niska, w szczególności dostęp do lekarzy specjalistów oceniany jest nisko.

Część wyników przytaczanych badań została zaprezentowana w podziale na osiedla. Z przedstawionych informacji wynika m.in., że:

- mieszkańcy Osiedli: Zatorze, Podleśna i Wojska Polskiego ocenili jakość życia w Olsztynie na poziomie *trochę poniżej średniej*, natomiast mieszkańcy Osiedla Zielona Górka na poziomie *trochę powyżej średniej*;
- zmiany zachodzące w Olsztynie mieszkańcy Osiedli: Zatorze, Podleśna i Wojska Polskiego ocenili jako *trochę powyżej średniej*, a mieszkańcy Osiedla Zielona Górka – *znacznie powyżej średniej*;

- poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania w opinii mieszkańców Osiedli: Zatorze, Podleśna i Wojska Polskiego uznali za *znacznie poniżej średniej*; natomiast mieszkańcy Osiedla Zielona Górka – *trochę powyżej średniej*;
- czystość w miejscu zamieszkania osoby zamieszkujące Osiedla: Zatorze, Podleśna i Wojska Polskiego oceniły jako *znacznie poniżej średniej*, a mieszkańcy Osiedla Zielona Górka – *trochę poniżej średniej*¹⁴.

Powyższe badania wskazują na zróżnicowanie opinii w zakresie jakości życia w mieście i zachodzących w nich zmian. Mieszkańcy poszczególnych zatorzańskich osiedli nie byli jednomyślni w swoich ocenach, zwykle opinie osób zamieszkujących Osiedla Zatorze, Podleśna i Wojska Polskiego były inne niż opinie mieszkańców Osiedla Zielona Górka. Najniżej ocenione zostały poczucie bezpieczeństwa oraz czystość w miejscu zamieszkania.

Istotnym aspektem funkcjonowania mieszkańców, wpływającym na jakość ich życia, jest dostępność usług publicznych, stanowiących formę świadczeń o charakterze niematerialnym, służących zaspokajaniu potrzeb osób, rodzin i szerszych zbiorowości. Mają zasadniczo charakter nierynkowy i powszechny, tzn. są finansowane lub współfinansowane ze środków publicznych oraz dotyczą dóbr, z których mogą korzystać wszyscy obywatele, czasami po spełnieniu określonych kryteriów. Do usług publicznych należy zaliczyć usługi świadczone przez miasto oraz usługi wykonywane na rzecz jej mieszkańców przez inne podmioty np. organizacje pozarządowe, w tym w szczególności usługi edukacyjne, socjalne, kulturalne, zdrowotne oraz z zakresu bezpieczeństwa publicznego.

Dostęp mieszkańców Zatorza do usług publicznych można ocenić dość wysoko, z uwagi na ogólnie dość dużą koncentrację usług w mieście wojewódzkim, bliskość centrum miasta, ale również szereg podmiotów ulokowanych na terenie dzielnicy. Są tu m.in. przedszkola, szkoły podstawowe i średnie, uczelnie wyższe, szpitale, przychodnie, poradnie specjalistyczne i ogólnodostępne apteki, instytucje kultury, instytucje pomocy i wsparcia, podmioty gospodarcze i inne - wszystkich nie sposób wymienić. Zupełnie inny temat stanowi natomiast możliwość korzystania z tych usług, w tym np. czas oczekiwania na przyjęcie przez lekarzy specjalistów, na który mieszkańcy nie mają wpływu.

Warto również nadmienić, że na Zatorzu aktywnie działają organizacje pozarządowe, zarówno takie, które mają tu siedzibę, jak i te, które widzą w dzielnicy swój obszar działania. Wśród nich można wskazać m.in. Olsztyńskie Towarzystwo „Amazonki”, Stowarzyszenie „Nasze Jakubowo”, Fundację Warsztat Zmiany, Fundację Edukacji Leśnej Drzewice, Związek Stowarzyszeń „Razem w Olsztynie”, Fundację Nexus, Stowarzyszenie Sportowe Warmia Riders oraz inne. Są to podmioty o różnych obszarach zainteresowań, takich jak ekologia, sport, aktywność społeczna i obywatelska. Funkcjonują tu również cztery Rady Osiedli: Zatorze, Zielona Górka, Wojska Polskiego i Podleśna, będące obszarem zaangażowania mieszkańców, dla których ważny jest rozwój ich najbliższego otoczenia.

¹⁴ Badanie opinii mieszkańców Olsztyna, ich problemów i wizji miasta, Olsztyński Panel Obywatelski, Olsztyn 2016.

3. Kontekst strategiczny i programowy

Dzielnica Zatorze stanowi integralną część miasta, z tego względu kierunki rozwoju i interwencji określone w strategiach i dokumentach programowych Olsztyna odnoszą się również do jej obszaru, wyznaczając jej ramy i możliwości rozwoju oraz rozwiązywania problemów społecznych.

Jednym z kluczowych dokumentów strategicznych, decydujących o przyszłości miasta, jest strategia rozwoju. Obecnie trwają prace nad *Strategią Rozwoju Miasta – Olsztyn 2030+*, która do czerwca br. była w fazie konsultacji społecznych i we wrześniu 2022 r. ma zostać przyjęta przez Radę Miasta.

Dokument ten zakłada realizację trzech celów strategicznych i dwunastu celów operacyjnych, tj.

1. Cel strategiczny *Olsztyn wrażliwy* – cele operacyjne:

- ✓ Olsztyn empatyczny,
- ✓ Olsztyn bezpieczny,
- ✓ Olsztyn tolerancyjny,
- ✓ Olsztyn świadomy.

2. Cel strategiczny *Olsztyn otwarty* – cele operacyjne:

- ✓ Olsztyn kompetentny,
- ✓ Olsztyn inspirujący,
- ✓ Olsztyn zapraszający,
- ✓ Olsztyn dostępny.

3. Cel strategiczny *Olsztyn proaktywny* – cele operacyjne:

- ✓ Olsztyn metropolitalny,
- ✓ Olsztyn zaangażowany,
- ✓ Olsztyn przedsiębiorczy,
- ✓ Olsztyn witalny.

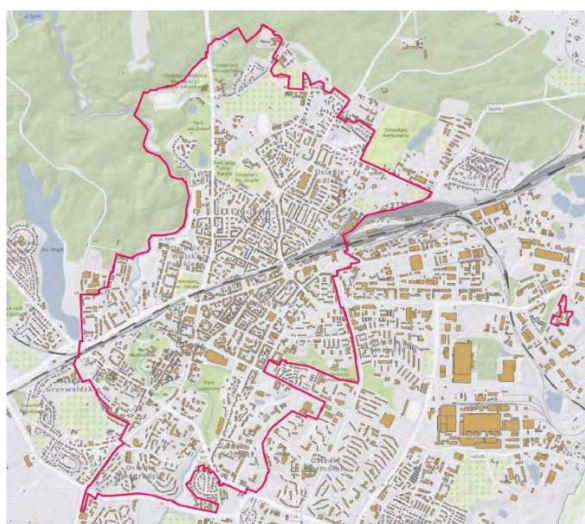
Zawarty w dokumencie model struktury funkcjonalno-przestrzennej odnosi się również do Zatorza. W świetle ujętych w nim zapisów:

- *Nie tylko dla centrum, ale dla całego miasta ważne jest utrzymanie i rozwój istniejących przejść pieszych łączących Strefę Śródmiejską C z Zatorzem (M4) - w sposób bezkolizyjny z układem drogowym i torami PKP, oraz budowa nowych przejść, zwłaszcza w rejonie doliny rzeki Łyny, koszar „Gietkowska”, ul. Partyzantów i Dworca Głównego.*
- *Zwiększenie intensywności zabudowy nie może odbywać się kosztem niezbędnych przestrzeni publicznych, w tym zieleni osiedlowej i terenów sportu i rekreacji.*

W przypadku historycznie ukształtowanych kwartałów, zlokalizowanych przede wszystkim na Zatorzu, ich rewitalizacja i ewentualne uzupełnienia zabudowy dopuszczalne są wyłącznie przy poszanowaniu historycznego układu urbanistycznego¹⁵.

Część dzielnicy Zatorze została ujęta w *Miejskim Programie Rewitalizacji Olsztyna 2023*, jako obszar objęty procesem rewitalizacji. W skład tego obszaru weszły m.in. w całości Osiedle Zatorze, a także częściowo Osiedle Wojska Polskiego oraz Podleśna, do których również ma zastosowanie wizja ujęta w Programie: *Zmieniliśmy naszą rzeczywistość, mieszkamy w lepszym otoczeniu. Przestrzeń publiczna przyjazna dla wszystkich mieszkańców, czujemy się wreszcie gospodarzami swojego terenu. Kapitał – możliwości – przyszłość – w moich rękach. Działam u siebie, działam dla wszystkich. Tu warto realizować swoje pasje, a rozwój nigdy się nie kończy. Wszyscy razem jesteśmy stąd – z Olsztyna.*

Rysunek 3. Obszar rewitalizacji w Olsztynie

Źródło: *Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023*, s. 34.

Cele strategiczne i operacyjne Programu zostały ujęte w trzech obszarach ładów: społecznego, przestrzennego i gospodarczego:

Cel strategiczny A. Wzmocnienie kapitału społecznego na obszarze rewitalizacji

Cele operacyjne:

- 1) Wykreowanie na obszarze rewitalizacji poczucia tożsamości lokalnej.
- 2) Powiązanie na obszarze rewitalizacji kapitału społecznego ludzi starszych z potrzebami ludzi młodych.
- 3) Wzrost partycypacji NGO w procesie integracji mieszkańców na obszarze rewitalizacji.
- 4) Wzrost na obszarze rewitalizacji poczucia wpływu mieszkańców na najbliższe otoczenie.
- 5) Zintegrowanie mieszkańców na obszarze rewitalizacji w celu wzmocnienia aktywności społecznej.

¹⁵ *Strategia Rozwoju Miasta – Olsztyn 2030+ (wersja do konsultacji społecznych – czerwiec 2022).*

6) Zaktywizowanie wykluczonych społecznie.

Cel strategiczny B. Poprawa warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizowanego

Cele operacyjne:

- 1) Atrakcyjne i funkcjonalne ciągi przestrzeni publicznej zintegrowanej z przestrzenią miejską na obszarze rewitalizacji.
- 2) Poprawa dostępności i jakości zasobu mieszkaniowego.
- 3) Wzrost zrównoważonej mobilności mieszkańców na obszarze rewitalizacji.

Cel strategiczny C. Wzrost przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji

Cele operacyjne:

- 1) Wykorzystanie potencjału młodych na obszarze rewitalizacji w działaniach na rzecz rozwoju miasta.
- 2) Ukierunkowanie edukacyjne ludzi młodych na potrzeby lokalnego rynku pracy.
- 3) Wspieranie i rozwój gospodarki społecznej na obszarze rewitalizacji.
- 4) Poprawa dostępności i jakości bazy lokalowej dla biznesu/przedsiębiorczości.
- 5) Działania miękkie wspierające przedsiębiorczość oraz tworzenie narzędzi i płaszczyzn współpracy przedsiębiorców na obszarze rewitalizacji¹⁶.

Bezpośrednio dzielnicy Zatorze dedykowany jest *Program Zatorze - program przestrzennego rozwoju północnego obszaru Olsztyna*, opracowany przez Wydział Urbanistyki i Architektury UM Olsztyna i przedstawiony do konsultacji społecznych, które będą trwały do 30 września 2022 r. Cel główny Programu: *Chronione i rozwijane walory przestrzenne Zatorza warunkiem atrakcyjności i konkurencyjności obszaru („primum non nocere”)* został sformułowany poprzez położenie akcentu na konieczność zachowania ostrożności przy ingerowaniu w przestrzeń Zatorza. Respektowania wymagają silne konteksty historyczne i przyrodnicze, które identyfikują obszar i stanowią o jego niepowtarzalności.

Cele szczegółowe Programu i przykładowe działania w nich zawarte są następujące:

- A. **Chronione obiekty zabytkowe** – odnawianie zdekapitalizowanych budynków, odtworzenie drzewostanu na starych zabytkowych cmentarzach i w parkach, ochrona zabytkowych elementów infrastruktury technicznej, stworzenie produktu turystycznego (np. szlaku, trasy turystycznej, aplikacji mobilnej) promującego zabytki charakterystyczne dla Zatorza;
- B. **Chronione i rozwijane obszary zieleni** – przywracanie alejowego charakteru ulicom Zatorza, utworzenie lub odtworzenie przedogródków, utworzenie skwerów, utworzenie zazielenionych ciągów pieszo-rowerowych;
- C. **Przestrzenie publiczne ulic przyjazne dla pieszych** – przywracanie alejowego charakteru ulicom Zatorza, wprowadzanie udogodnień dla pieszych, przystosowanie dla osób ze szczególnymi potrzebami;

¹⁶ Źródło: *Miejski Program Rewitalizacji Olsztyna 2023*, s. 57.

- D. Na nowo zdefiniowane wskazane obszary (funkcja i przestrzeń) – stworzenie przestrzeni publicznej „Nowa Kolejowa”, uporządkowanie przestrzeni łączącej Zatorze z Dworcem Olsztyn Główny, rewitalizacja podwórek;
- E. Dodatkowe połączenia komunikacyjne ze Śródmieściem i pozostałymi obszarami miasta – utworzenie połączeń pieszo-rowerowych z Łynostradą poprzez mosty na Łynie, budowa północnej obwodnicy Olsztyna, połączenie kładką pieszo-rowerową nad torami Koszar Dragonów z ul. F. Sarnowskiego;
- F. Ponadlokalne centrum obszaru – rewitalizacja Koszar Dragonów – uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu Koszar Dragonów z funkcjami dominującymi: usługami, mieszkalnictwem, terenami sportu i rekreacji, wykorzystanie terenów zieleni po wschodniej stronie Łyny jako terenów rekreacyjnych Zatorza;
- G. Wytyczne dla aktów planistycznych oraz działań bieżących – zapisanie kierunków Programu w aktualizowanych i nowo tworzonych aktach planistycznych, przygotowanie i uchwalenie nowych aktów planistycznych, wykorzystywanie zapisanych kierunków oraz działań w projektach: modernizacji poszczególnych ulic, Olsztyńskiego Budżetu Obywatelskiego, Programu „Podwórka z Natury”.

Cel specjalny to Zatorze z dobrym klimatem – przykładowe działania:

- podłączanie budynków do miejskiej sieci ciepłowniczej, wymiana węglowych kotłów c.o. na inne, ekologiczne źródła ciepła,
- wykorzystanie wód opadowych oraz odprowadzanie ich na teren działki, na której znajduje się budynek (ogrody deszczowe, przepuszczalne nawierzchnie),
- rewitalizacja podwórek poprzez wprowadzanie zieleni, ogrodów deszczowych i miejscowej retencji,
- zintegrowanie błękitno-zielonej i szarej infrastruktury (modernizacja i budowa dróg i parkingów zintegrowania z odprowadzaniem wód opadowych do gruntu oraz nasadzeniami zieleni),
- remont i przebudowa urządzeń elektroenergetycznych,
- zazielenianie przestrzeni publicznych Zatorza, istniejących i projektowanych,
- ochrona istniejącej zieleni w pasach drogowych, wprowadzanie nowych nasadzeń, przywracanie alejowego charakteru ulic,
- prowadzenie zieleni towarzyszącej miejscom parkingowym – uzupełnianie drzewami istniejących parkingów a także miejsc parkingowych przy ulicach,
- uspokajanie ruchu samochodowego,
- wyposażenie przestrzeni Zatorza w toalety miejskie,
- utrzymywanie wielofunkcyjności Zatorza i dbanie o centra lokalne w celu zmniejszenia natężenia przemieszczania się mieszkańców.

Wskazane wyżej cele i działania mogą zostać zmodyfikowane w procesie konsultacji społecznych. Ważne jest natomiast ich przesłanie, opierające się na dążeniach do zachowania niepowtarzalności i klimatu Zatorza.

4. Kontekst projektowy

Projekt „Olsztyńskie Zatorze też może. Pilotaż oddolnego zarządzania dzielnicą” polega na przeprowadzeniu pilotażu metody Quartiermanagement, tj. oddolnego Zarządzania Dzielnicą na terenie dzielnicy Zatorze. Zarządzanie Dzielnicą jest innowacyjną i partycypacyjną metodą angażowania mieszkańców i budowania aktywności obywatelskiej, która zakłada m.in. utworzenie Biura Dzielnic, powołanie Menedżera Dzielnic, a także organizowanie cyklicznych Konferencji Dzielnic jako narzędzia komunikacji między mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi, grupami nieformalnymi, władzami miasta, przedsiębiorcami i innymi podmiotami. Główny cel projektu stanowi zwiększenie poziomu partycypacji społecznej mieszkańców Zatorza oraz angażowanie ich do wzięcia współodpowiedzialności za jej rozwój.

Projekt realizowany jest od lutego 2021 roku i będzie trwał do końca września 2022 roku. Do chwili obecnej przeprowadzono już szereg działań, takich jak:

- promowanie idei Zarządzania Dzielnicą wśród mieszkańców dzielnicy Zatorze – utworzenie i bieżącą aktualizację strony Biura Dzielnic na Facebooku i Instagramie, rozpowszechnianie plakatów oraz filmu promocyjnego, a także współpracę z lokalnymi mediami;
- utworzenie i funkcjonowanie Biura Dzielnic Zatorze oraz zaangażowanie Menadżerki Dzielnic;
- realizację wsparcia merytorycznego ekspertów w tematach ważnych dla mieszkańców Zatorza;
- organizację trzech Konferencji Dzielnic Zatorze;
- przeprowadzenie konkursu na oddolne inicjatywy lokalne na Zatorzu.

Na potrzeby diagnozy społecznej dzielnicy analizie poddano przede wszystkim tematykę wsparcia eksperckiego realizowanego w ramach projektu. Przyjęto bowiem założenie, że może ona odzwierciedlać zainteresowania i potrzeby mieszkańców w kontekście rozwoju społecznego dzielnicy. Uzupełnienie stanowi również wskazanie tematów, które pojawiały się w ramach innych działań.

Wsparcie eksperckie, które zostało zrealizowane do chwili obecnej, tj. do lipca 2022 roku bądź jest w fazie realizacji, dotyczyło tematów w części pokrywających się z tematyką ujmowaną w uwarunkowaniach Zatorza oraz w kontekście strategicznym i programowym. Na potrzeby diagnozy przeanalizowano tematy wsparcia eksperckiego, które wymagały największego wymiaru zaangażowania ekspertów.

Temat, którym Biuro Dzielnic Zatorze zajmowało się przez kilka miesięcy była inicjatywa nadania statusu pomników przyrody dwóm dębom rosnącym na ul. Chełmińskiej, którym mieszkańcy nadali imiona: Adam i Ewa. Dęby wyraźnie dominują w krajobrazie, a ich

otoczenie charakteryzuje się zróżnicowaniem warunków siedliskowych. Władze miasta uznały, w formie uchwały, że drzewa zasługują na uhonorowanie, ale warunkiem jest zapewnienie dostępności do gruntu. Tymczasem, pomimo iż dęby rosną na działce miejskiej, to dojście do nich wymaga przejścia przez trawnik spółdzielni mieszkaniowej. A władze miasta wskazują na konieczność ustanowienia służebności przejścia i przejazdu do drzew i tym warunkuje rozpoczęcie procedury nadania im statusu pomników przyrody. Zaangażowanie Biura Dzielniczy w tę sprawę wymagało sporządzenia ekspertyz: dendrologicznej, drogowej, prawnej oraz historycznej, które następnie zostały przekazane do Urzędu Miasta Olsztyna. Biuro poparło również petycję Towarzystwa Miłośników Wołynia i Polesia Oddział w Olsztynie, którego przedstawiciele zamieszkują tereny historycznego Niedźwiedzia, a także pismo do Wojewody z wnioskiem o analizę uchwały Rady Miasta, będącej odpowiedzią na petycję. Sprawa nadal nie została rozstrzygnięta.

Biuro Dzielniczy Zatorze włączyło się również w konsultacje społeczne projektu *Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie dawnych Koszar Dragonów przy ul. Gietkowskiej w Olsztynie*, wyłożonego do publicznego wglądu w listopadzie 2021 roku. W ramach wsparcia eksperckiego zatrudniono eksperta, który przygotował opinię obejmującą opis potencjału obszaru w różnych scenariuszach, podsumowanie wniosków z wieloletnich konsultacji, analizę ustaleń projektu planu miejscowego, uwagi merytoryczne co do ustaleń oraz uwagi redakcyjne. Wnioski wynikające z ekspertyzy wskazują, iż projekt planu zachowuje historię Koszar Dragonów oraz należyście zabezpiecza zarówno zabytki, jak i przyrodę. Projekt uwzględnia wiele postulatów, zgłaszanych przez mieszkańców i umożliwia lokalizację funkcji, które mogą być atrakcyjne dla mieszkańców, organizacji pozarządowych i inwestorów.

Wsparcia eksperckiego wymagał ponadto temat aktualizacji/zmian statutów Rad Osiedli. W ramach wsparcia ekspert przeprowadził merytorycznie Konferencję Dzielniczy w tym temacie, przanalizował Statut Miasta Olsztyna oraz statuty Rad Osiedli w kontekście potrzebnych zmian i usprawnień w funkcjonowaniu Rad. Opracowany został projekt Statutu Osiedla, który przekazano do dalszych prac i konsultacji.

W ramach projektu opracowano również projekty/koncepcje skwerów Zatorza. Wsparcie eksperckie było realizowane we współpracy z mieszkańcami, przedstawicielami Rad Osiedla, Fundacją Nexus oraz grupą nieformalną Zielony Olsztyn. Przeanalizowano dostępne lokalizacje pod kątem możliwego zagospodarowania jako skwery, pasy zieleni, parki, parki kieszonkowe, przedogródki, zieleńce itp. W kontekście terenów zielonych aktualnie trwają także prace nad opracowaniem koncepcji dostosowania Parku Jakubowo do celów ochrony małych dzikich zwierząt.

Tematem angażującym Biuro Dzielniczy Zatorze była również przyszłość ulicy Kolejowej. Podczas warsztatów z mieszkańcami zebrano pomysły na zagospodarowanie tej części Zatorza, takie trakt spacerowy, utworzenie przestrzeni o profilu i tematyce związanej z koleją, podział ulicy na część handlowo-integrującą oraz wystawienniczo-handlową,

utworzenie szlaku od Kuźni Społecznej do Zatorzanki, prezentującego lokalną przedsiębiorczość i ofertę start-upów.

Informacji na temat kwestii ważnych dla mieszkańców Zatorza dostarczały również dotychczasowe Konferencje Dzielnicy oraz kontakty z Radami Osiedli na Zatorzu. Część z nich została już podjęta w ramach projektu, część została na razie jedynie wyartykułowana. Wśród nich można wskazać m.in.

- konsultacje Programu Zatorze,
- wzmocnienie kompetencji członków Rad Osiedli poprzez np. spotkania z ekspertami,
- możliwości finansowania Rad Osiedli,
- bezpieczeństwo ruchu drogowego na Zatorzu,
- skomunikowanie Zatorza z resztą miasta poprzez np. przeprawy/przejścia/wiadukt,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- dostosowanie Parku Jakubowo do celów ochrony małych dzikich zwierząt,
- działania deweloperów i możliwości realizacji przez nich inwestycji w zakresie budownictwa wielorodzinnego,
- niedobory małej architektury na terenie Zatorza,
- dalsze funkcjonowanie Hali „Zatorzanka”.

Powyższe tematy mogą wskazywać na priorytety mieszkańców, odnoszące się m.in. do bezpieczeństwa, ładu przestrzennego oraz obiektów charakterystycznych dla Zatorza.

5. Wyniki badania ankietowego

5.1. Charakterystyka respondentów

W badaniu ankietowym wzięło udział 51 dorosłych mieszkańców Zatorza. Wśród respondentów były 34 kobiety (68,0%) oraz 16 mężczyzn (32,0%). Nadreprezentacja kobiet w badaniu może wiązać się z ich większą skłonnością i chęcią do wypełnienia ankiety niż w przypadku mężczyzn. Kobiety są ponadto postrzegane jako bardziej otwarte i chętne do dzielenia się osobistymi doświadczeniami i przemyśleniami niż mężczyźni.

Tabela 3. Zestawienie wybranych cech socjodemograficznych dorosłych respondentów badania ankietowego

Wyszczególnienie	Liczba	%
Płeć (n=50)¹⁷		
Kobieta	34	68,0%
Mężczyzna	16	32,0%
Wiek (n=51)		
do 29 lat	0	0,0%
30-44 lata	31	60,8%
45-59 lat	15	29,4%
60 lat i więcej	5	9,8%
Wykształcenie (n=51)		
Gimnazjalne i niższe	1	2,0%
Zasadnicze zawodowe	1	2,0%
Średnie ogólnokształcące	1	2,0%
Średnie zawodowe	5	9,8%
Policealne	4	7,8%
Wyższe	39	76,5%
Status społeczno-zawodowy (n=51)		
Student	1	2,0%
Pracownik najemny	35	68,6%
Własna działalność gospodarcza	6	11,8%
Emeryt(ka)/rencista(ka)	6	11,8%
Niepracujący/a – bezrobotny/a	3	5,9%

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE WYNIKÓW BADAŃ ANKIETOWYCH.

¹⁷ W nawiasie każdorazowo wskazywana jest liczba respondentów, którzy odpowiedzieli na dane pytanie (n=...). Suma % nie zawsze wynosi 100 ze względu na zaokrąglenia.

Pod względem wieku, największy odsetek odnotowany został dla grupy od 30 do 44 lat (60,8%), a w dalszej kolejności dla osób w wieku 45-59 lat (29,4%) oraz 60 lat i więcej (9,8%). Nikt z badanych nie miał mniej niż 30 lat.

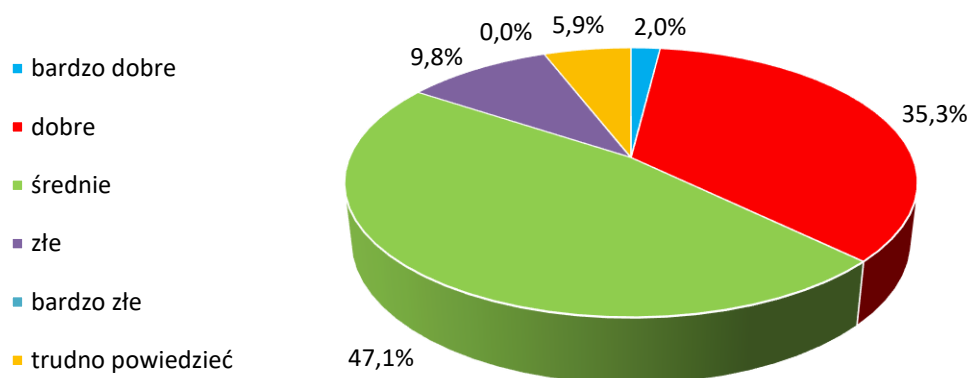
Analiza wykształcenia wskazuje, że najczęściej osób wypełniających ankietę posiada wykształcenie wyższe (76,5%). W mniejszym stopniu w badaniu reprezentowane są osoby z wykształceniem średnim zawodowym (9,8%) oraz policealnym (7,8%). Pozostałe poziomy wykształcenia wskazywane były przez co najwyżej jedną osobę.

Wśród badanych mieszkańców dominowały osoby aktywne zawodowo. Ponad połowę (68,6%) osób, które wzięły udział w badaniu, stanowiły osoby pracujące na umowę o pracę lub umowę zlecenie, a 11,8% to osoby prowadzące własną działalność gospodarczą. Pozostali respondenci to emeryci lub renciści (11,8%) oraz osoby niepracujące lub bezrobotne (5,9%), a także jeden student.

5.2. Subiektywna ocena jakości życia na Zatorzu

Mieszkańcy dzielnicy zostali zapytani o to, jak oceniają warunki życia na Zatorzu? Prawie połowa badanych osób uważa, że warunki te są średnie (47,1%), a 35,3% uważa je za dobre. W dalszej kolejności 9,8% twierdzi, że warunki życia są tu złe. Tylko jedna osoba uważa, że na Zatorzu żyje się bardzo dobrze, natomiast zdania na ten temat nie ma 5,9% osób, które zaznaczyły odpowiedź *Trudno powiedzieć*.

Wykres 3. Jak ocenia Pan/i aktualne warunki życia mieszkańców Zatorza? (n=51)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Respondenci zostali poproszeni o dokonanie oceny wybranych czynników, które mogą wpływać na jakość życia mieszkańców Zatorza. Skala oceny wynosiła od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało bardzo źle, a 5 – bardzo dobrze. Ankietowani mieli też możliwość wskazania odpowiedzi *Nie wiem/nie mam zdania*. Wybrane czynniki dotyczyły różnych sfer realizacji usług publicznych, a także funkcjonowania mieszkańców, w tym m.in. rynku pracy, gospodarki odpadami, komunikacji publicznej, dostępu do sportu i rekreacji, oferty kulturalnej, dostępności sieci handlowej i usługowej, ładu przestrzennego, zieleni, poziomu zamożności i przedsiębiorczości mieszkańców, a także czystości i porządku oraz poczucia bezpieczeństwa.

DIAGNOZA SPOŁECZNA DZIELNICY ZATORZE

Tabela 4. Jak Pan/i ocenia poszczególne czynniki wpływające na jakość życia na Zatorzu? (n=51)

Wyszczególnienie	1	2	3	4	5	Nie wiem/nie mam zdania
Dostęp do sportu i rekreacji	9,8%	15,7%	47,1%	21,6%	5,9%	0,0%
Oferta kulturalna (imprezy, sposoby spędzania wolnego czasu)	15,7%	39,2%	33,3%	7,8%	3,9%	0,0%
Dostępność opieki zdrowotnej	3,9%	27,5%	25,5%	33,3%	7,8%	2,0%
Gospodarka odpadami	25,5%	23,5%	29,4%	9,8%	7,8%	3,9%
Komunikacja publiczna	9,8%	15,7%	31,4%	25,5%	13,7%	3,9%
Czystość i porządek	31,4%	23,5%	29,4%	11,8%	2,0%	2,0%
Ład przestrzenny	23,5%	29,4%	25,5%	15,7%	2,0%	3,9%
Tereny zielone (dostępność, wykorzystanie)	9,8%	11,8%	21,6%	37,3%	17,6%	2,0%
Dostępność sieci handlowej i usługowej	7,8%	17,6%	27,5%	27,5%	19,6%	0,0%
Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców	5,9%	19,6%	33,3%	31,4%	7,8%	2,0%
Pracowitość, zaradność, przedsiębiorczość mieszkańców	0,0%	23,5%	29,4%	25,5%	5,9%	15,7%
Poziom zamożności mieszkańców	9,8%	31,4%	35,3%	9,8%	3,9%	9,8%
Lokalny rynek pracy	19,6%	35,3%	21,6%	9,8%	3,9%	9,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wśród najmniej ocenionych czynników wpływających na jakość życia mieszkańców Zatorza należy wskazać czystość i porządek, które zostały ocenione przez 31,4% na najniższym poziomie, a następnie gospodarkę odpadami (25,5%), ład przestrzenny (23,5%) oraz lokalny rynek pracy (19,6%). Zsumowanie dwóch najniższych ocen pozwala dodać do tej listy ofertę kulturalną, dla której dwie najniższe oceny dało 49,0% ankietowanych.

Największy odsetek najwyższych ocen otrzymały takie czynniki jak: dostępność sieci handlowej i usługowej (19,6%), tereny zielone (17,6%) oraz komunikacja publiczna (13,7%). Jeśli zsumujemy dwie najwyższe oceny, to do tych czynników możemy dołączyć także dostępność opieki zdrowotnej ocenioną na 4 lub 5 przez 41,2% ankietowanych.

Na przeciętnym poziomie badani mieszkańcy ocenili dostęp do sportu i rekreacji, dla którego ocenę na poziomie 3 przyznało 47,1% ankietowanych, a także poczucie bezpieczeństwa mieszkańców (33,3%) oraz poziom zamożności mieszkańców (35,3%). Odsetek osób niezdecydowanych największy był w przypadku pracowitości, zaradności i przedsiębiorczości mieszkańców (15,7%), a w dalszej kolejności w odniesieniu do poziomu zamożności mieszkańców oraz lokalnego rynku pracy (po 9,8%).

5.3. Potrzeby i problemy społeczne

W jednym z pytań respondenci mieli ocenić skalę występowania na Zatorzu wybranych problemów społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo, uzależnienia, przemoc w rodzinie, niewydolność opiekuńczo-wychowawcza, bezdomność, długotrwała i ciężka choroba oraz niepełnosprawność. Ocenę dokonywali na skali od 0 do 5, gdzie 0 oznaczało, że w ich opinii problem w ogóle nie występuje, a 5 – że problem jest bardzo poważny. Mieli również możliwość wskazania odpowiedzi *Nie wiem/nie mam zdania*.

Wśród problemów i trudności życiowych, które mieszkańcy uznali za najczęściej występujące znalazły się w szczególności uzależnienia, dla których dwie najwyższe oceny zostały przyznane przez 39,2% ankietowanych. W drugiej kolejności należy wskazać niepełnosprawność, gdzie oceny te wyniosły łącznie 37,3%.

Za poważne problemy, aczkolwiek w nieco mniejszej skali, uznano długotrwałą i ciężką chorobę (29,4%), niewydolność opiekuńczo-wychowawczą (27,5%) oraz przemoc w rodzinie (25,5%).

Tabela 5. Jak ocenia Pan/i skalę występowania poniższych problemów społecznych na Zatorzu? (n=51)

Wyszczególnienie	0	1	2	3	4	5	Nie wiem/nie mam zdania
Bezrobocie	0,0%	7,8%	15,7%	35,3%	13,7%	5,9%	21,6%
Ubóstwo	2,0%	5,9%	25,5%	31,4%	15,7%	5,9%	13,7%
Uzależnienia	2,0%	5,9%	15,7%	25,5%	25,5%	13,7%	11,8%
Przemoc w rodzinie	2,0%	5,9%	15,7%	21,6%	21,6%	3,9%	29,4%
Niewydolność opiekuńczo-wychowawcza	0,0%	7,8%	7,8%	33,3%	19,6%	7,8%	23,5%
Bezdomność	2,0%	13,7%	21,6%	25,5%	9,8%	3,9%	23,5%
Długotrwała i ciężka choroba	0,0%	11,8%	7,8%	23,5%	19,6%	9,8%	27,5%
Niepełnosprawność	2,0%	9,8%	9,8%	17,6%	27,5%	9,8%	23,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Na przeciętnym poziomie ankietowani ocenili m.in. bezrobocie – w tym przypadku ocenę na poziomie 3 przyznało 35,3% respondentów, a także ponownie niewydolność opiekuńczo-wychowawczą (33,3%) oraz ubóstwo (31,4%). Problemem o najmniejszym znaczeniu w opinii badanych jest bezdomność, w przypadku której 15,7% uznaje, że nie występuje bądź występuje sporadycznie. Największy odsetek niezdecydowanych odpowiedzi w tym pytaniu wystąpił w przypadku przemocy w rodzinie (29,4%) oraz długotrwałej i ciężkiej choroby (27,5%).

W opinii ankietowanych mieszkańców Zatorza, w ich dzielnicy najtrudniej żyje się osobom starszym, na co wskazało 54,9% badanych, a także osobom z niepełnosprawnościami

i chorującym, w tym psychicznie (52,9%). W dalszej kolejności wskazywano na dzieci młodzież (39,2%), osoby i rodziny dotknięte ubóstwem (29,4%), uzależnieniem (27,5%), bezrobociem (25,5%) oraz przemocą domową (21,6%). Według 13,7% badanych takich grup na Zatorzu nie ma.

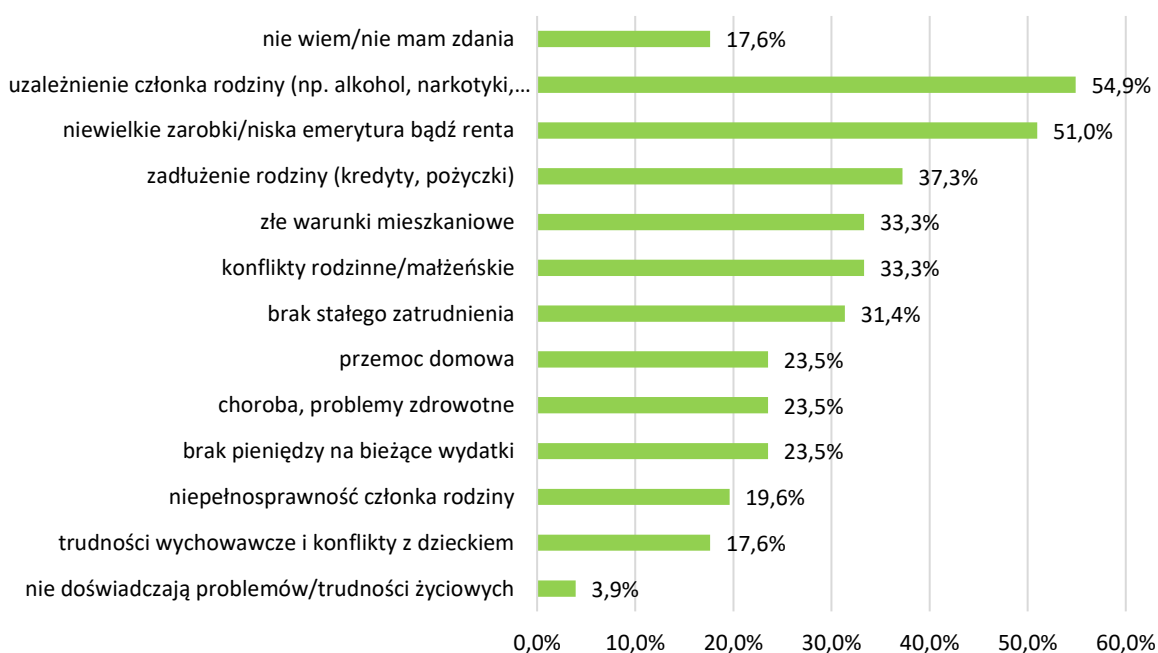
Wykres 4. Jakim osobom i grupom społecznym, w Pana/i ocenie, najtrudniej żyje się na Zatorzu? (n=51)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rodziny mieszkające na Zatorzu, według respondentów doświadczają w szczególności problemu uzależnień członka rodziny, na co wskazało 54,9%, a także niewielkich zarobków bądź niskiej emerytury lub renty (51,0%).

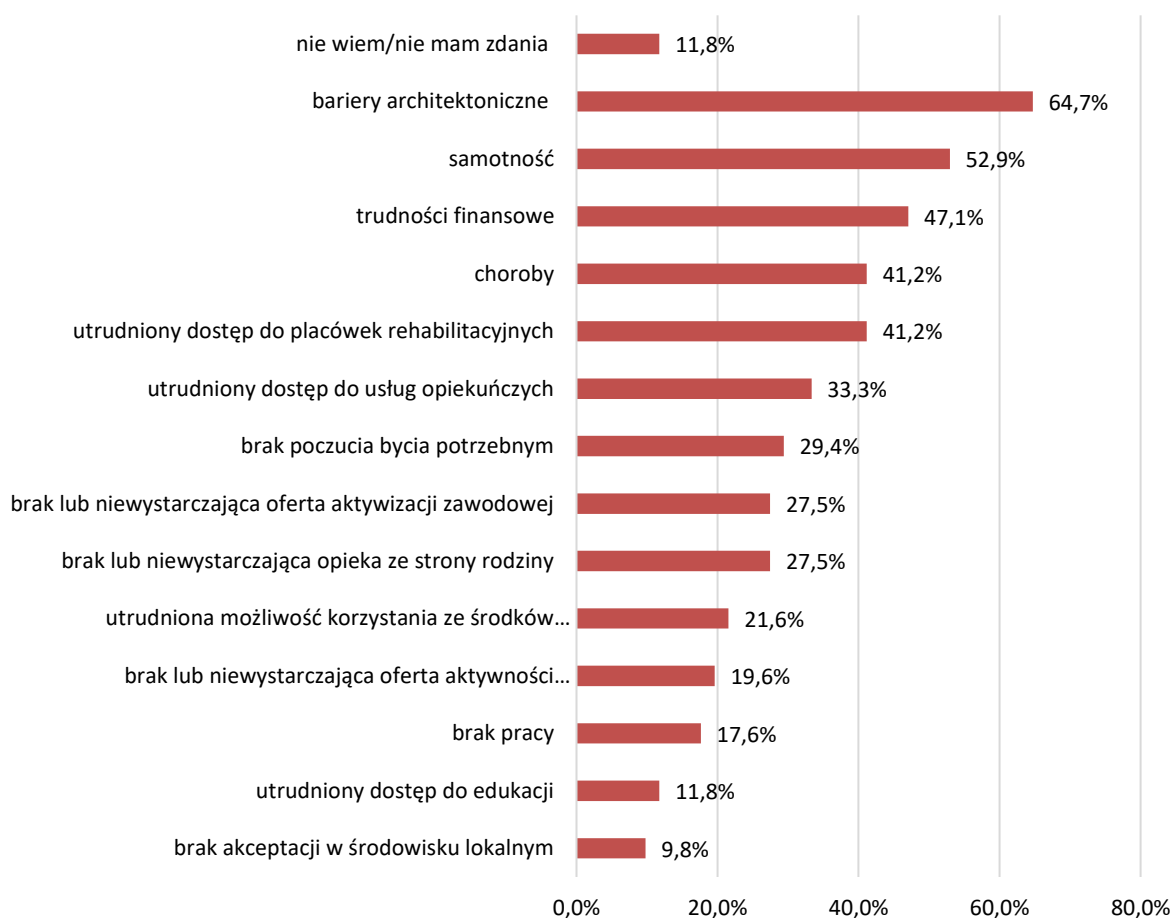
Wykres 5. Jakich problemów/trudności życiowych, w Pana/i opinii najczęściej doświadczają rodziny na Zatorzu? (n=51)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

W dalszej kolejności respondenci zaznaczali zadłużenie rodziny (37,3%), złe warunki mieszkaniowe (33,3%), konflikty rodzinne i małżeńskie (33,3%), brak stałego zatrudnienia (31,4%), przemoc w rodzinie (23,5%), chorobę i problemy zdrowotne (23,5%), brak pieniędzy na bieżące wydatki (23,5%), niepełnosprawność członka rodziny (19,6%) oraz trudności wychowawcze i konflikty z dzieckiem (17,6%). Według 3,9% ankietowanych rodziny na Zatorzu nie doświadczają żadnych problemów ani trudności życiowych, zaś 17,6% nie wyraziło swojego zdania w tej kwestii.

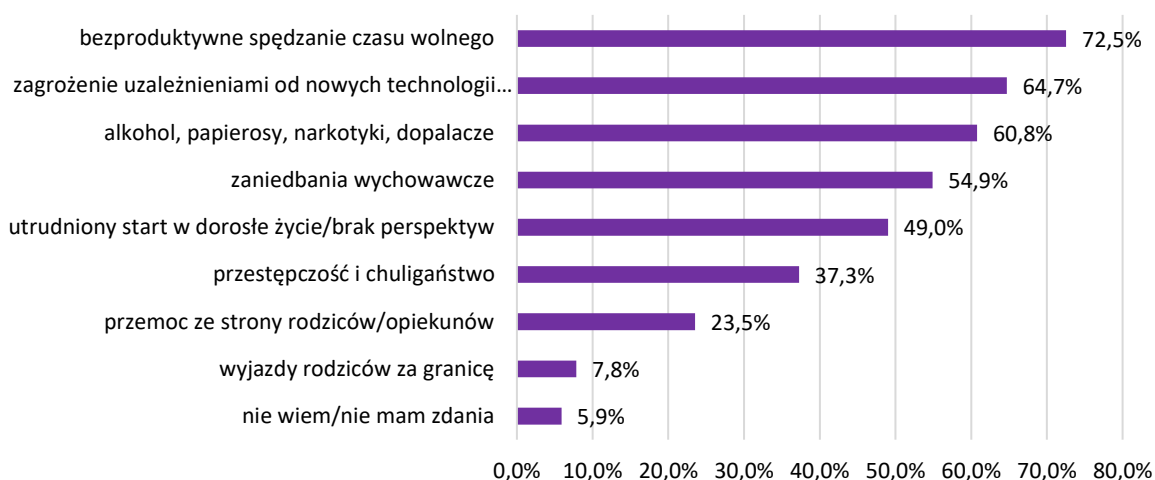
Wykres 6. Jakich barier i problemów najczęściej doświadczają osoby starsze i/lub niepełnosprawne na Zatorzu? (n=51)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wśród grup, które wymagają największego wsparcia respondenci wskazywali przede wszystkim osoby starsze oraz osoby z niepełnosprawnościami. Zapytani o to, jakich barier i problemów najczęściej doświadczają te osoby, najczęściej zaznaczali bariery architektoniczne (64,7%), samotność (52,9%), trudności finansowe (47,1%), choroby (41,2%) oraz utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (41,2%). Około jedna trzecia ankietowanych wskazywała na utrudniony dostęp do usług opiekuńczych (33,3%), a nieco mniejszy odsetek na brak poczucia bycia potrzebnym (29,4%), brak lub niewystarczającą ofertę aktywizacji zawodowej (27,5%), brak lub niewystarczającą opiekę ze strony rodziny (27,5%) oraz utrudnioną możliwość korzystania ze środków transportu (21,6%).

Wykres 7. Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży dostrzega Pan/i najczęściej na Zatorzu? (n=51)

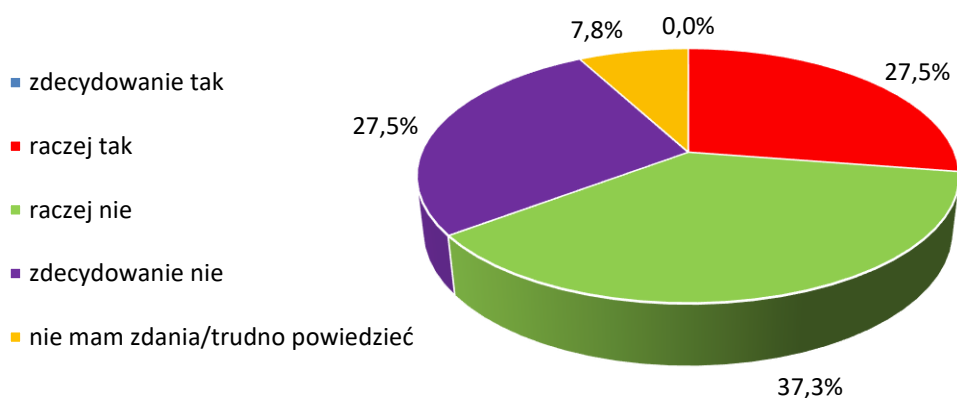
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Grupą wymagającą wsparcia jest również grupa dzieci i młodzieży, która w opinii 72,5% ankietowanych bezproduktywnie spędza wolny czas. Ponadto 64,7% badanych twierdzi, że jest to grupa zagrożona uzależnieniami od nowych technologii, a 60,8% zwraca uwagę na kontakty z substancjami psychoaktywnymi. Według 54,9% dzieci i młodzież doświadcza zaniedbań wychowawczych, a 49,0% twierdzi, że ma utrudniony start w dorosłe życie. W opinii 37,3% respondentów dzieci i młodzieży na Zatorzu może dotyczyć przestępczość i chuligaństwo, a 23,5% przemoc ze strony rodziców bądź opiekunów. Zdania na ten temat nie wyraziło 5,9% badanych.

5.4. Aktywność społeczna i obywatelska

Respondenci zostali poproszeni o ocenę, czy mają poczucie wpływu na sprawy lokalne. Okazuje się, że 37,3% deklaruje, że takiego wpływu raczej nie ma, a 27,5% twierdzi, że nie ma go zdecydowanie. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 27,5%, wskazując, że *raczej* ten wpływ posiada, ale nikt nie uważa, że ma go zdecydowanie. Zdania na ten temat nie wyraziło 7,8% respondentów.

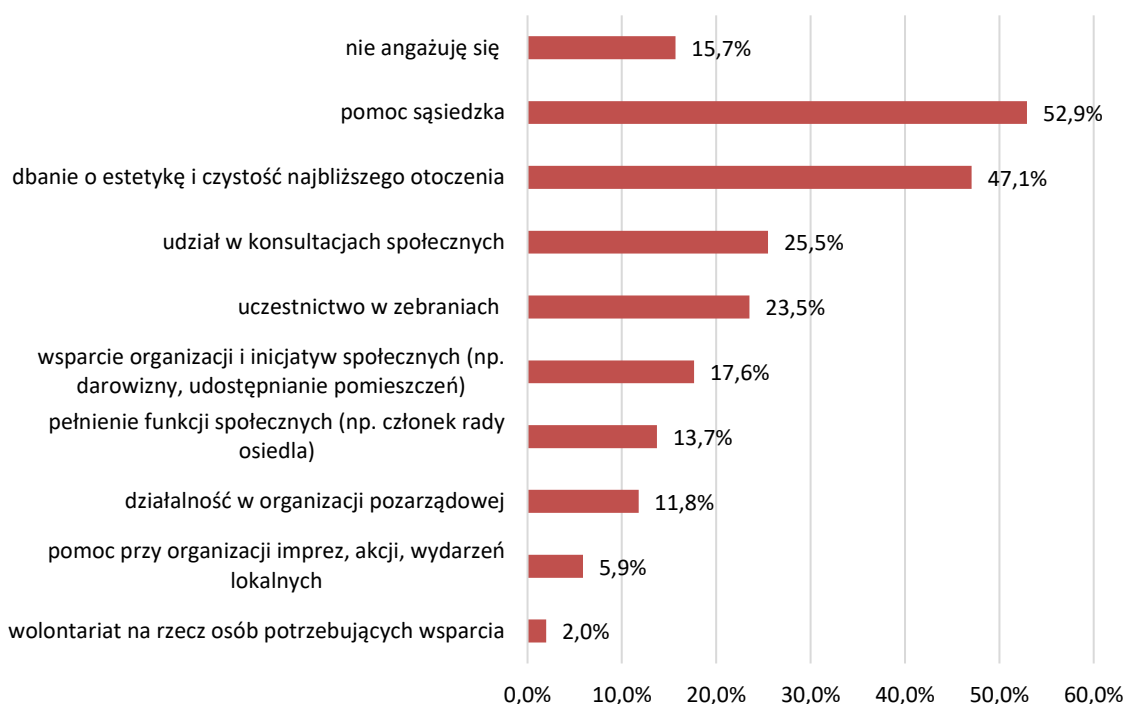
Wykres 8. Czy ma Pan/i poczucie wpływu na sprawy lokalne? (n=51)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Zaangażowanie mieszkańców w życie społeczności na Zatorzu wyraża się głównie w pomocy sąsiedzkiej, na którą wskazało 52,9% badanych oraz dbaniu o estetykę i czystość najbliższego otoczenia (47,1%). W mniejszej skali ankietowani angażują się w konsultacje społeczne (25,5%), uczestniczą w zebraniach (23,5%), wspierają organizacje i inicjatywy społeczne (17,6%). Spośród badanych 13,7% deklaruje, że pełni funkcję społeczną; 11,8% działa w organizacji pozarządowej, a 5,9% pomaga przy organizacji akcji i wydarzeń lokalnych. Wolontariat na rzecz osób potrzebujących wsparcia realizuje jedna osoba, natomiast 15,7% twierdzi, że nie angażuje się w ogóle w życie społeczności dzielnicy.

Wykres 9. W jaki sposób, w ciągu ostatniego roku, angażował/a się Pan/i w życie społeczności na Zatorzu? (n=51)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wnioski i rekomendacje

Cel przeprowadzonego badania stanowiła diagnoza wybranych problemów i potrzeb społecznych olsztyńskiej dzielnicy Zatorze, poprzez odpowiedź na trzy zasadnicze pytania badawcze:

- 1) Jak mieszkańcy oceniają jakość życia na Zatorzu?
- 2) Jakie są główne problemy i potrzeby społeczne Zatorza?
- 3) Jakie tematy i sprawy są ważne dla mieszkańców Zatorza?

Ocena jakości życia mieszkańców Zatorza, wynikająca z badań i analizy dokumentów, jest dość zróżnicowana, aczkolwiek utrzymuje się na średnim poziomie. W odniesieniu do badań z 2016 roku potwierdzają się dość niskie oceny czystości i porządku, a także średnia ocena poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Pozytywnie oceniane są natomiast aspekty związane z dostępnością sieci handlowej i usługowej, komunikacji publicznej, opieki zdrowotnej oraz funkcjonujące na terenie Zatorza tereny zielone.

Mieszkańcy dostrzegają problemy społeczne w swoim najbliższym otoczeniu. Wśród najczęściej występujących wskazują uzależnienia, które również stanowią najpoważniejsze zagrożenie dla dzieci i młodzieży, bezproduktywnie spędzających swój wolny czas. Istotne są również trudności związane ze starzeniem się społeczeństwa dzielnicy, a także z problemami zdrowotnymi oraz niepełnosprawnościami. Badani mieszkańcy uważają, że na Zatorzu najtrudniej żyje się osobom starszym oraz osobom z niepełnosprawnościami i chorującym, które doświadczają barier w różnych sferach funkcjonowania, w tym barier architektonicznych, barier w dostępie do rehabilitacji, aktywizacji społeczno-zawodowej, usług opiekuńczych, ale również marginalizacji społecznej i związanej z nią samotności. To właśnie te grupy nierzadko doświadczają ubóstwa, padają ofiarami przemocy ze strony członków ich rodzin, a także żyją na marginesie społeczeństwa. Nieco innych trudności doświadczają rodziny z dziećmi, w których może mieć miejsce bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, trudności w komunikacji z dzieckiem, konflikty rówieśnicze i inne trudności, które nie zawsze są możliwe do przezwyciężenia samodzielnie przez rodzinę.

Badani mieszkańcy Zatorza deklarują dość niskie poczucie wpływu na sprawy lokalne, aczkolwiek angażują się w pomoc sąsiedzka oraz dbałość o czystość i porządek najbliższego otoczenia. Potwierdza to, jak ważne jest dla nich ich osiedle, ulica, sąsiedztwo. Wśród tematów, które są ważne dla mieszkańców Zatorza, zarówno wynikających z badań ankietowych, jak i kontekstu strategicznego oraz programowego i założeń projektu są m.in.

- dbałość o tożsamość i dziedzictwo dzielnicy, zachowanie jej charakteru i podkreślanie odrębności, przy jednoczesnej dbałości o czystość, porządek i ład architektoniczny;
- przemyślany rozwój przestrzenny Zatorza komponujący się z jego dotychczasowym układem dzielnicy, a jednocześnie zwiększający dostępność usług publicznych oraz poprawiający komunikację z innymi częściami miasta;

- rozwój obszarów zielonych w różnych postaciach, w tym parków, parków kieszonkowych, skwerów, zieleńców, alei drzew, przedogródków, ogrodów deszczowych, sprzyjających przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym oraz zachowującym koncepcję miasta-ogrodu trwale połączoną z rozwojem Zatorza;
- działania na rzecz zaangażowania mieszkańców i wzmocnienia ich poczucia wpływu na sprawy lokalne, w tym poprzez aktywność organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, a także aktywną działalność Rad Osiedli, organizację imprez i wydarzeń lokalnych;
- rozwój form komunikacji mieszkańców z władzami miasta oraz osiedli, sprzyjających wysłuchiowaniu potrzeb oraz wypracowywaniu wspólnych rozwiązań;
- konieczność wsparcia osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, mieszkających na zatorzańskich osiedlach, w szczególności w dostępie do podstawowych usług społecznych, ale także w zakresie wzmocnienia ich aktywności społecznej, edukacyjnej czy zawodowej;
- działania na rzecz i z udziałem dzieci i młodzieży, służące nauce kreatywnego i aktywnego spędzania wolnego czasu, komunikacji, budowania relacji i przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym oraz wzmocnienia wobec potencjalnych kontaktów z substancjami psychoaktywnymi.

Wszystkie działania podejmowane dla Zatorza i na Zatorzu powinny być w ścisłym powiązaniu z jej kontekstem historycznym, przyrodniczym, przestrzennym oraz społecznym. Zarówno inwestycjom, jak i działaniom *miękkim* powinno przyświecać założenie, żeby w pierwszej kolejności zadbać o to, co jest najważniejsze dla Zatorza, a więc o tożsamość dzielnicy, jej historię, ład, przestrzeń, zieleń oraz o ludzi, którzy tu żyją nierzadko od wielu lat.